

BELLE TEN

DÖRT AYDA BİR ÇIKAR

Cilt : LXXXII

Sa. 293

Nisan 2018

1953-1856 KIRIM HARBİ'NDE OSMANLI - AVUSTURYA İLİŞKİLERİ

TOGAY SEÇKİN BİRBUDAK

AYRIBASIM

ANKARA - 2018

İÇİNDEKİLER

Makaleler, İncelemeler:

Sayfa

ÖZDÖL KUTLU, SERAP: Erbaba'dan İçi Buğday Dolu Minyatür Bir Çömlek ve Çatalhöyük Kanıtları Bağlamında, Neolitik Dönemde Boğa Sembolizmi ve Ritüel.....	1
TAŞÇI, BURCU - AKYÜZ LEVİ, ETİ: Kent İçi Arkeolojik Alanlarda Katmanlaşmanın Analizi ve Koruma Sorunları: Foça Örneği.....	31
ERKOÇ, HAYRETTİN İHSAN: Çin ve Tibet Kaynaklarına Göre Göktürk Mitleri.....	51
SAĞLAM, AHMET: Memlük - İlhanlı Diplomatik İlişkileri.....	83
GÖHER VURAL, FEYZAN: Çeng Çalgısının Selçuklu Seramiklerine Yansıması.....	159
ÇÖTELİ, METHİYE GÜL: Vakfiyelere Göre Ticaret Yapılarına Dair Kentsel Bilginin Mekâna İndirgenmesi.....	185
GEL, MEHMET: Islâhat Çağında Osmanlı Halkının Dinî Hayatını “İslâh”a Yönelik Saçaklızâde'nin İlginç Bir Önerisi: “İlim ve ‘Amele Da'vet ve İcbâr”.....	211
BİRBUDAK, TOGAY SEÇKİN: 1853-1856 Kırım Harbi'nde Osmanlı - Avusturya İlişkileri.....	241
DOĞAN, HASAN: Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Grev Hakkı ve Ta'til-i Eşğâl Kanunu ..	265
ÖZTUNÇ, HÜSEYİN BAHA: 20. Yüzyılın Başında Biga'da Yangın Afeti ve Sosyal Yardımlaşma.....	295
ŞİMŞEK, MUTTALİP: Alman Misyonerliğinin Yakın Doğu'daki En Büyük Müessesesi: Suriye Yetimhanesi (1860-1917).....	325

Kitap Tanıtma:

GÜNAYDIN, YUSUF TURAN: Süleyman Berk, <i>Zamam Aşan Taşlar: Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları</i>	357
Özetler.....	361
İngilizce Özetler.....	369
Bulleten Dergisi Yayın İlkeleri ve Başvuru Şartları.....	377
Bulleten Journal Editorial Principles and Application Requirements.....	380

BELLETEN

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü / Proprietor and Redactor in Chief
Türk Tarih Kurumu Adına / Turkish Historical Society

PROF. DR. REFİK TURAN

Yayın Komisyonu / Commission of Publications

Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr. Güray KIRPIK
Prof. Dr. Erhan AFYONCU
Prof. Dr. Mahmut AK
Prof. Dr. Yunus KOÇ
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL
Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK
Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHIOĞLU
Doç. Dr. Erkan GÖKSU
Doç. Dr. Ekrem KALAN

Hakemler / Referees

Prof. Dr. Mehmet AKKUŞ (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Fatma AKKUŞ YİĞİT (İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevgi Gül AKYILMAZ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Alper ALP (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR (Atatürk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AYKUN (Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Prof. Dr. Halit ÇAL (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK (Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Prof. Dr. Muzaffer DEMİR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Prof. İsmet DOĞAN (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Erkin EKREM (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Cüneyt KANAT (Ege Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet KANKAL (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Yılmaz KURT (Emekli Öğretim Üyesi)
Dr. Öğr. Üyesi Serhat KÜÇÜK (Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Fikret ÖZCAN (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Uğur ÜNAL (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü)
Prof. Dr. Fatma ÜREKLİ (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)
Doç. Dr. Fehmi YILMAZ (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Doç. Dr. Hasan YÜKSEL (Cumhuriyet Üniversitesi)

Adres / Address:

Türk Tarih Kurumu, Kızılay Sokak No: 1 06100-Sıhhiye / ANKARA
Tel: 310 23 68 / 277-217 - 310 25 00
Fax: 310 16 98

http://www.ttk.gov.tr
basinyayin@ttk.gov.tr

ISSN 0041-4255

Yerel Süreli, Hakemli dergidir.
Nisan 2018 – ANKARA

Bulleten’i indeksleyen uluslararası indeks ve abstraktlar:

America, history and life 0002-7065 1963-; Historical abstracts. Part A. Modern history abstracts 0363-2717 1963-; Historical abstracts. Part B. Twentieth century abstracts 0363-2725 1963-; MLA International Bibliography 2000-; Turkologischer Anzeiger 0084-0076 1973-; FRANCIS (French Online Database) 1985; Archaeologische Bibliographie 0341-8308 1982-; Artsand Humanities Citation Index (AHCI) 2010-.

Türk Tarih Kurumu yayınlarını İnternet üzerinden alabileceğiniz adresler
İnternet Adresi: <http://e-magaza.ttk.gov.tr> - e-posta: e-magaza@ttk.gov.tr

Baskıya Hazırlık: • Baskı: Kuban Matbaacılık Yayıncılık 0312 395 20 70

CONTENTS

Articles and Studies:	<u>Page</u>
ÖZDÖL KUTLU, SERAP: In the Context of a Miniature Vessel Filled with Wheat from Erbaba and of the Evidence from Çatalhöyük, Bull Symbolism and Ritual in the Neolithic.....	1
TAŞCI, BURCU - AKYÜZ LEVİ, ETİ: An Analysis of Stratification in Urban Archaeological Areas and Conservation Issues: A Case Study of Foça.....	31
ERKOÇ, HAYRETTİN İHSAN: Myths of the Turks According to Chinese and Tibetan Sources.....	51
SAĞLAM, AHMET: Diplomatic Relations between Mamluk and Ilkhanate States.....	83
GÖHER VURAL, FEYZAN: The Reflection of Çeng on Seljuk Ceramics	159
ÇÖTELİ, METHİYE GÜL: Spatialization of the Urban Knowledge Related to the Commercial Real Estate of Waqfs.....	185
GEL, MEHMET: An Interesting Project of Saçaklızade Aiming at “Improvement” Religious Life of Ottoman Public in Reform Age: “Invitation and Forcing to Knowledge and Action	211
BİRBUDAK, TOGAY SEÇKİN: Ottoman-Austrian Relations during the 1853-1856 Crimean War	241
DOĞAN, HASAN: Strike Right and Strike Law at the Last Period of the Ottoman State	265
ÖZTUNÇ, HÜSEYİN BAHA: Fire Disaster and Social Assistance in Biga at the Beginning of 20 th Century	295
ŞİMŞEK, MUTTALİP: The Biggest Foundation of German Missionary in the Near East: Syrian Orphanage (1860-1917)	325
Book Review:	
GÜNAYDIN, YUSUF TURAN: S ü l e y m a n B e r k, <i>Çamam Aşan Taşlar: Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları</i>	357
Turkish Abstracts	361
Abstracts.....	369
Belleten Journal Editorial Principles and Application Requirements (in Turkish).....	377
Belleten Journal Editorial Principles and Application Requirements (in English).....	380

BELLE TEN

PERIODICAL PUBLISHED EVERY FOUR MONTHS

Volume : LXXXII

No. 293

April 2018

OTTOMAN - AUSTRIAN RELATIONS DURING THE 1853-1856 CRIMEAN WAR

TOGAY SEÇKİN BİRBUDAK

OFF-PRINT

ANKARA - 2018

1853-1856 KIRIM HARBİ'NDE OSMANLI-AVUSTURYA İLİŞKİLERİ*

TOGAY SEÇKİN BİRBUDAK**

Giriş

1. Makâmât-ı Mübâreke Meselesi ve Rusya'nın Osmanlı Topraklarını İşgali

Osmanlı Devleti'nin gerileme ve dağılma dönemlerinde Rusya ile bir çok kez savaş yaşanmış ve bu savaşların büyük bir kısmında Osmanlı Devleti mağlup olmuştur. 1853-1856 yılları arasında yaşanan Kırım Harbi, gelişim süreci ve sonuçları açısından XIX. yüzyılda yaşanan diğer Osmanlı-Rus Savaşlarından ayrılmaktadır. Çünkü bu savaş Osmanlı Devleti'nin Rusya karşısında yalnız kalmadığı, Avrupa'nın önde gelen devletlerinden destek aldığı ve netice itibarıyla de XIX. yüzyılda Osmanlı üstünlüğü ile sona eren ender savaşlardan biri olarak tarihe geçmiştir. Kırım Harbi'nin çıkmasına neden olacak gelişme “Kutsal Yerler Meselesi” olmuştur. 1847 yılında Beytüllahim’de gerçekleştirilen bir Ortodoks ayini sırasında Hıristiyanlarca tarihî ve dinî önemi büyük olan bir yıldızın kaybolması ile başlayan Katolik–Ortodoks gerilimi giderek büyümüş ve konu 1852 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti içerisindeki Hıristiyanların himayesi meselesi halini almıştır. Osmanlı Devleti, kendi sınırları içerisinde yaşayan Katolikler adına taleplerde bulunan Fransa ile Ortodoksların haklarını koruduğu iddiasıyla hareket eden Rusya arasında kalmış ancak her iki tarafı da memnun edecek bir formül üretememiştir¹. Bunun üzerine 1853 yılı Şubat ayı sonunda Prens Menshikov Rusya adına görüşmeler yapmak ve Ortodokslar lehine bazı yasal düzenlemeler elde etmek üzere İstanbul’a gelmiş ve savaşa giden süreç böylece başlamıştır. Prens 2 Mart 1853’te

* Söz konusu çalışma 23-27 Kasım 2016 tarihlerinde Macaristan’ın Budapeşte kentinde düzenlenen “Osmanlı–Macaristan–Habsburg İlişkileri ve Kanuni Sultan Süleyman” adlı uluslararası sempozyumda sunulmuş olan sözlü bildirinin genişletilmiş tam metnidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, tsbirbudak@gazi.edu.tr

¹ Bekir Sıtkı Baykal, “Makamat-ı Mübareke Meselesi ve Babıâli”, *Belleten*, C. XXIII, S. 90, Nisan 1959, s. 244-253.

Bâbiâlî'yi, 7 Mart'ta Hâriciye Nezâreti'ni ziyaret etmiş; 8 Mart günü de padişahın huzuruna kabul edilmiş ve Rus Çarı'nın mektubunu Osmanlı padişahına sunmuştur². Ancak bundan sonraki yaklaşık 3 aylık dönemde diplomatik nezaket kurallarından uzak ve uzlaşmaz tavrı ile görüşmeler sürdüren Prens Menshikov'un talepleri Bâbiâlî tarafından kabul görmemiştir³. Son olarak 17 Mayıs 1853 tarihinde Menshikov'un taleplerinin Osmanlı idaresi tarafından kabul görmemesinin ardından Prens İstanbul'dan ayrılma kararı almış⁴, aynı zamanda İstanbul'daki Rus elçilik yetkilileri de ülkeyi terk etmiştir⁵.

Diplomatik yolların tüketilmesinin ardından 26 Mayıs 1853 günü Osmanlı Devleti Avusturya, İngiltere, Fransa ve Prusya devletlerine birer nota vererek, kendisini korumak adına Tuna ve Anadolu kıyıları ile Boğazlarda bir takım askerî tedbirler almaya başladığını bildirmiştir⁶. Aynı dönemde Rusya Dışişleri Bakanlığı Osmanlı Hâriciye Nâzırı Reşid Paşa'ya yeni bir ultimatom göndererek İstanbul'dan ayrılmış olan Menshikov'un isteklerinin sekiz gün içerisinde kabul edilmesini talep etmiş ve aksi takdirde Rus askerinin Osmanlı sınırını geçeceği bildirilmiştir⁷. Nitekim çok geçmeden Rus ordusu savaşı başlatan taraf olmuş, Prens Gorchakov kumandasındaki Rus ordusu 3 Temmuz 1853 tarihinde harekete geçerek önce Prut Nehri'ni aşmış ve ardından da Boğdan'ı işgale başlamıştır. Bu haber hemen ertesi gün Silistre Valisi Mehmed Said Paşa tarafından Sadâret'e ve Hâriciye Nezâreti'ne bildirilmiştir⁸. Rumeli Ordusu Müşiri Ömer Lütfi Paşa'nın bildirdiğine göre yaklaşık 50.000 askerle⁹ harekete geçen Ruslar, Boğdan topraklarına girmekle yetinmemiş ve güneye inerek Bükreş'e yönelmiştir¹⁰. İşgalin ardından Gorchakov 7 Temmuz 1853 günü Hâriciye Nezâreti'ne bir mektup göndererek gerçekleştirilen bu harekâtun gerekçelerini açıklamış¹¹, ertesi gün de Rus Çarı I.

² *Ceride-i Havâdis*, No: 614, 29 Cemaziyelevvel 1269/10 Mart 1853, s.1.

³ M. Smith Anderson, *Doğu Sorunu*, Çev: İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001, s. 138.

⁴ Bilal Şimşir, "Kırım Savaşı Arifesinde Mustafa Reşid Paşa'nın Yazışmaları", *Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri*, (Ankara: 13-14 Mart 1985) Bildiriler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 79-81.

⁵ *Ceride-i Havâdis*, No: 625, 21 Şaban 1269/30 Mayıs 1853, s. 1.

⁶ Erdoğan Keleş, "Kırım Savaşı'nda (1853-1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi", *OTAM*, S. 23, 2008, s. 163.

⁷ Coşkun Üçök, *Siyasî Tarih Dersleri*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1957, s. 176.

⁸ *BOA. İ. DH.* 274/17189.

⁹ *Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006, s. 115-118. (Belge No: 35 – HR. MKT. 61/59_2).

¹⁰ *Ceride-i Havâdis*, No: 641, 26 Zilkâde 1269/31 Ağustos 1853, s. 2; No: 632, 16 Şevval 1269/23 Temmuz 1853, s. 2.

¹¹ Prens Gorchakov söz konusu mektupta iki ülke arasındaki müzakerelerden bir sonuç alınmaması nedeniyle komutası altındaki Rus birliklerinin Memleketeyn topraklarını işgal ettiğini bildirmiş ve Rus

Nikola bir beyanname yayınlarak Ortodoksların hamisi olarak tedbiren ve teminat olarak Eflak ve Boğdan'ın işgal etmek zorunda kalındığını ilan etmiştir¹². Rus işgalinin ardından doğal olarak Osmanlı Devleti tarafından atanan voyvodaların bölgede görev yapmalarına imkân kalmamıştır¹³. Rus yönetimi Rumen beyliklerinin idaresini Baron Budberg'e vermiştir¹⁴.

2. Uluslararası Diplomatik Girişimlerin Başlaması ve Avusturya'nın Oynadığı Aktif Rol

Rusların Eflak ve Boğdan'ı işgale başlamasının ardından 11 Temmuz 1853 tarihinde toplanan devlet erkânında gerçekleştirilen müzakereler neticesinde işgal, mevcut anlaşmaları bozan bir hareket olarak değerlendirilmiş ancak bu durum iki devlet arasında bir savaş nedeni olarak sayılmamıştır¹⁵. Mustafa Reşid Paşa ile birlikte 19 devlet adamının imzası bulunan belgede Rusya'nın protesto edilmesine ve bu kararın sefaretlere bildirilerek, dâhili ve hârici tedbirlerin alınmasına karar verilmiştir¹⁶.

Açıklamadan da anlaşılacağı üzere hâkimiyeti altındaki topraklar işgal edilmiş olmasına ve bu açık bir savaş sebebi teşkil etmesine rağmen Osmanlı idaresi tarafından Rusya'ya savaş ilanında bulunulmamıştır. Fakat Rusya'nın uzlaşmaz diplomatik tutumu ve arkasından gelen işgal hareketi karşısında Osmanlı idaresi aynı sertlikte tepki gösterememiş olsa da Avrupa devletleri yaşananlar karşı-

birliklerinin Tuna'nın güneyine inmeyeceğini belirterek Osmanlı Devleti'nin de Eflak topraklarına girme teşebbüsünde bulunmamasını dolaylı olarak ifade etmiştir. *BOA. A. } AMD. 46/95; İ. HR. 329/21242*.

¹² Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, Çev.: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009, s. 382.

¹³ Beyliklerin Rus işgali altına girmesinin ardından Eflak voyvodası Barbu Stırbei ve Boğdan voyvodası Grigore Ghica Osmanlı Devleti'nin de izniyle 1853 yılı Ekim ayında ülkelerini terk etmişlerdir. Jorga, *a.g.e.*, C. 5, s. 386. Rus yönetimi de aynı ay içerisinde Stırbei ve Ghica'nın Prens Gorchakov'un emriyle görevden alındıklarını duyurmuştur. *Osmanlı Belgelerinde ...*, s. 40-42. (Belge No: 10 – HR. MKT. 50/81_1).

¹⁴ Costin Scorpan, *Istoria României*, Editura Nemira, Bucureşti 1997, s. 221.

¹⁵ Hasan Şahin, "Kaynarca'dan (1774) Paris Barışı'na (1856) Kadar Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 540.

¹⁶ *BOA. İ. HR. 329/21242*. Bu dönemde gazetelerde yer alan ilanda, ki söz konusu metnin altında Sadrazam Mustafa Nâili Paşa ve Hâriciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa olmak üzere 63 kişinin isimlerine (imzalarına) yer verilmektedir, Rusya ile bazı meselelerde yaşanan anlaşmazlıktan dolayı diplomatik ilişkilerin son bulduğu ve arkasından da Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgal ettiği bildirilerek gelişmelerin Osmanlı Devleti tarafından hayretle ve esefle karşılanarak derhal protesto edildiği ve bu konuda İngiltere ve Fransa başta olmak üzere Avrupa devletlerinin de Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldığı duyurulmuştur. *Ceride-i Havâdis*, No:634, 27 Şevval 1269/3 Ağustos 1853, s. 1-2; *Takvîm-i Vekâyi*, No: 491, 8 Zilkâde 1269/13 Ağustos 1853, s. 2-3.

sında Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır¹⁷. Öyle ki, Osmanlı Devleti'nin Londra'da bulunan sefiri Kostaki Musurus işgalden önce İstanbul'a gönderdiği tezkirede Rusya'nın Memleketeyn'e girmesi durumunda İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin yanında yer alacağını bildirmiştir¹⁸. Paris'teki Osmanlı sefiri Rif'at Veliyüddin Efendi de Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı işgalinden kısa bir süre sonra, 19 Temmuz 1853'te, gönderdiği yazıda İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti'nin yanında yer alacağını ve her türlü yardımda bulunacaklarını, Avusturya'nın da bu devletlere yakın bir fikirde bulunduğunu bildirmiştir¹⁹.

Paris elçisi Rif'at Efendi'nin de bahsettiği gibi Avusturya bu süreçte İngiltere ve Fransa'nın politikasına yakın bir çizgiyi benimsemiştir. Avrupa'nın tamamına etki edecek bir savaştan kaçınılması için hareket eden Avusturya hükümetinin girişimleri neticesinde 12 Temmuz 1853 günü Viyana'da büyük devletlerin katıldığı bir konferans düzenlenmiştir²⁰. Avusturya, İngiltere, Fransa ve Prusya adına yetkili diplomatlar arasında yapılan görüşmelerin ardından 28 Temmuz 1853 tarihinde *Viyana Notası* adıyla anılan bir tasarı hazırlanmış ve her iki tarafa da bildirilmiştir²¹. Bu nota ile büyük devletler Osmanlı Devleti ile Rusya'ya “*Rusya imparatorları, Osmanlı Devleti'ndeki Ortodoks kilisesinin imtiyaz ve masunluğunun korunması için ne zaman aracılık ettirirse padişahlar bu imtiyaz ve masunluğu yeni ve resmî vesikalarla yenilemekten asla çekinmemişlerdir.*” şeklinde bir metni barış formülü olarak sunmuştur²². Ancak Osmanlı idaresi Avrupa'nın dört büyük devletinin bu diplomatik girişiminden memnuniyet duyduğunu belirtmişse de metin üzerinde değişiklik yapılmadan²³ ve Rusya Memleketeyn'deki işgalini sonlandırmadan bu teklifi kabul edemeyeceğini

¹⁷ Kırım Harbi sırasında Alman basının tutumunu ele alan bir çalışma yapmış olan Gencer'e göre Bâbüâli'nin 11 Temmuz 1853'te ılımlı bir protesto metni kaleme alması ve Osmanlı yönetiminin Müslüman halka çağrıda bulunarak gayrimüslim vatandaşlara karşı toleranslı davranılmasını istemesi, Avrupa kamuoyunda Rus karşıtlığının oluşmasına neden olmuştur. Mustafa Gencer, “Alman Basınında Kırım Savaşı”, *Savaşın Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)*, (İstanbul: 22-23 Mayıs 2006), Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2007, s. 161.

¹⁸ BOA. A. } AMD. 46/48.

¹⁹ *Osmanlı Belgelerinde ...*, s. 11-14. (Belge No: 3 – HR. MKT. 61/35).

²⁰ Keleş, a.g.m., s. 173.

²¹ Şahin, a.g.m., s. 540.

²² Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C. I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953, s. 318.

²³ Osmanlı idaresinin Viyana Notası metnine itirazı Rus imparatorlarının Osmanlı topraklarındaki Ortodokslar için aracılık rolü üstlenmesinedir. Çünkü Osmanlı tezine göre bu ifade tarihi açıdan yanlış; Osmanlı padişahları çok daha önceden, daha Ruslar bir devlet sahibi dahi değilken, hükmettikleri topraklarda yaşayan Rumların himaye ve muhafazasını temin etmiştir. Özcan Yeniçeri, “Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Paris Barış Antlaşması”, *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 845.

bildirmiştir²⁴. 21 Ağustos 1853'te Osmanlı Devleti'nin nota üzerinde düzeltmeler talep eden cevabı İstanbul'dan gönderilirken; 21 Eylül tarihinde ise Rusya'nın Viyana Notası'nda herhangi bir değişiklik yapılmasını kabul etmediği haberi İstanbul'la ulaşmıştır²⁵. Böylece Viyana'daki bu girişimden herhangi bir sonuç sağlanamamış, Rusya da Memleketeyn işgalini sürdürmekten yana tavır takınmıştır. Bunun üzerine 26-27 Eylül 1853 tarihlerinde toplanan Meclis-i Umûmî'de yapılan görüşmeler neticesinde oy birliğiyle Rusya'ya savaş ilan edilmesi kararlaştırılmış, Şeyhülislam'dan fetva alındıktan sonra karar, Sultan Abdülmecid'in onayına sunulmuş ve nihayetinde 4 Ekim 1853 tarihinde yayımlanan hatt-ı hümayûn ile Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilanında bulunmuştur²⁶. Savaş ilanının ardından Osmanlı Devleti'nin Rumeli Ordusu Komutanı Ömer Lütfi Paşa, 4 Ekim 1853'te Rus birliklerinin başında bulunan Prens Gorchakov'a bir mektup göndererek 15 gün içerisinde Eflak ve Boğdan'ın terkinini talep etmiştir²⁷. Ancak 18 Ekim günü Gorchakov'dan gelen cevapta kendisinin savaş, barış ve tahliye gibi konularda müzakere yapma iznine sahip olmadığı ifade edilmiştir²⁸. Bu mektup Bâbîâlî tarafından ret cevabı olarak kabul edilmiş ve Ömer Lütfi Paşa'nın Rus tarafı ile münasebetlerini sonlandırmasına karar verilmiştir²⁹. 26 Ekim 1853 günü de Harbiye Nezâreti tarafından Ömer Lütfi Paşa'ya taarruz emri verilmiştir³⁰.

²⁴ *Takvîm-i Vekâyi*, No: 492, Gurre Zilhicce 1269/5 Eylül 1853, s.1. Takvîm-i Vekâyi'nin söz konusu haberi ile ilgili olarak; Viyana Notası'nın görüşüldüğü Meclis-i Mahsûs toplantısında alınan kararların lüzumu kadarının halka duyurulmasına ve bu doğrultuda hazırlanan gazete haberinde büyük devletlere dokunacak bir ifadeden kaçınılmasına karar verilmiştir. *BOA. İ. DH. 1288/101338*.

²⁵ Adolphus Slade, *Türkiye ve Kırım Harbi*, Çev.: Ali Rıza Seyfi, Askeri Matbaa, İstanbul 1943, s. 70, 78. Viyana Notası ve bu nota üzerindeki Osmanlı talepleriyle ilgili belge için bkz. Ali Fuat Türk geldi, *Mesûl-i Mühimme-i Şyasiyye*, C. I, Yay. Haz.: Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, s. 309-315. (Belge No: XVII – Viyana Müsveddesinin Suret-i Mütercemesi)

²⁶ *Takvîm-i Vekâyi*, No: 493, Gurre Muharrem 1270/4 Ekim 1853, s. 1; *Cerîde-i Havâdis*, No: 648, 6 Muharrem 1270/9 Ekim 1853, s. 1. Savaş ilanına karar verilen Meclis-i Umûmî toplantısına ait zabıt metni için bkz. Türk geldi, *a.g.e.*, C. I, s. 315-320 (Belge No: XIX – Kırım Muharebesi'nin İlanına Karar Verilen Meclis-i Umûmî'nin Zabıtâmesi). Meclis-i Umûmî'nin görüşünün bildirildiği mazbata ve Şeyhülislam İsmet Beyzâde Ârif Hikmet el-Hüseynî'nin fetvasını içeren arşiv belgesi için ise bkz. *Osmanlı Belgelerinde ...*, s. 126-128. (Belge No: 37 – İ. HR. 21300).

²⁷ *Osmanlı Belgelerinde ...*, s. 39-40. (Belge No: 9 – HR. SYS. 903/2-78a).

²⁸ *BOA. İ. HR. 331/21313*.

²⁹ *ATASE KHK, K.8/D.2/BN.2*.

³⁰ Cezmi Karasu, "XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan'daki Rus İşgalleri", *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 745. Savaş sürecinde muharip kuvvetler sayısal olarak incelendiği vakit iki taraf ordusunun denkliği dikkati çekmektedir. Ancak talim ve terbiye açısından Rus ordusunun daha donanımlı olduğu söylenebilir. Kırım Savaşı'nda Rumeli'de 140.000, Anadolu'da 150.000 Osmanlı askeri görev yaparken Rusların Balkanlarda 148.000, Anadolu'da 160.000 kadar askeri bulunmaktadır. A. Tevfik Gürel, *Kırım Savaşı*, Askeri Matbaa, İstanbul 1935, s. 28; Saim Besbelli, "1853-1855 Türk – Rus ve Kırım Harbi", *Ordu Dergisi*, S. 181, 1957, s. 47; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1947, s. 146.

İki taraf arasında gerçekleştirilen ilk muharebelerde Osmanlı birlikleri Ruslara üstünlük sağlamış ve Ömer Lütfi Paşa emrindeki birlikler Tuna Nehri'ni aşarak Eflak topraklarına girmeye başlamıştır. Osmanlı ordusunu yeniden Tuna'nın güneyine püskürtmek için taarruza kalkan Rus birlikleri başarısız olmuş, 1854 yılı Ocak ayı içerisinde yapılan muharebelerin ardından Rus ordusunda komutanlık görevi Gorchakov'dan alınarak Paskevich'e verilmiştir³¹. Balkan cephesinde Osmanlı ordusu Ruslara karşı üstünlük kurmuşsa da Kafkaslarda durum farklı tecelli etmiştir. Doğu Anadolu'da gerçekleştirilen muharebelerde Rus ordusuna karşı direnemeyen Osmanlı birlikleri Kars'a kadar geri çekilmek zorunda kalmıştır³². Buna ek olarak Rusya'nın Doğu'daki en büyük başarısı 30 Kasım 1853 tarihinde Sinop'ta bulunan Osmanlı donanmasını imha etmesi olmuştur. Batum'a sevkiyat için İstanbul'dan yola çıkan Patrona Halil Paşa komutasındaki Osmanlı filosu fırtına nedeniyle Sinop Limanı'na sığınmış ve bunu fırsat bilen Rus donanması ani bir baskınla Osmanlı gemilerini imha etmiştir³³. Ancak Sinop Faciası Ruslar için büyük bir başarı olsa da savaşın gidişatını Rusya için tam tersi yönde etkilemiştir. Çünkü Osmanlı donanmasının Karadeniz'de imha edilmesinin ardından İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ne açıktan destek olma kararı almış ve savaşa dâhil olmuşlardır.

3. İngiltere ve Fransa'nın Savaşa Dâhil Olması ve Osmanlı Devleti ile Avusturya Arasında İmzalanan Antlaşma

Rusya'nın Eflak ve Boğdan'a asker göndermesinin hemen ardından büyük devletlerin girişimleri neticesinde hazırlanan Viyana Notası savaşa engel olmamış, sonrasında ise gerçekleştirilen muharebeler neticesinde Balkanlarda Osmanlı ordusu, Doğu Anadolu'da ise Rus birlikleri başarı kazanmışlardır. Sinop Faciası'ndan hemen önce İngiltere ve Fransa Osmanlı hükümetine başvurarak Viyana Notası temelinde bir barış teklifinde bulunmuş, ancak 16 Kasım 1853 günü toplanan Meşveret Meclisi'nden olumsuz karar çıkmıştır³⁴. Ancak bu karardan kısa bir süre sonra Osmanlı filosunun Sinop'ta imha edilmesi ile girişimlerini hızlandıran büyük devletler Viyana Notası temelinde ve sınır değişikliklerini reddeden bir barış teklifinde daha bulunmuşlardır. 16-18 Aralık 1853 tarihlerinde yapılan görüşmeler neticesinde Meclis-i Vükelâ, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'ı boşaltması, Ortodoks

³¹ Yeniçeri, a.g.m., s. 846.

³² Okçu, *a.g.e.*, s. 121-122.

³³ Besim Darkot, "Sinop", *M.E.B. İ.A.*, C. 10, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, s. 687.

³⁴ *BOA. İ. HR. 331/21326*. Kasım 1853'te İngiliz-Fransız deniz filosu İstanbul'a ulaşmış ve Beykoz önlerine demir atmıştır. Besbelli, a.g.m., s. 47.

halk üzerindeki iddialarından vazgeçmesi ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün dört Avrupa devleti tarafından garanti edilmesi şartlarını koşarak Viyana Notası'nı bir kez daha reddetmiştir³⁵. Bununla yetinmeyen Bâbiâlî 31 Aralık 1853 tarihinde Avrupalı devletlerin elçilerine Memleketeyn'in Rusya tarafından boşaltılmasının barış müzakereleri için esas şart olduğunu bildirmiştir³⁶. Barış girişimlerini arttırarak devam ettiren İngiltere ve Fransa Rusya'ya bir ultimatome vererek Eflak ve Boğdan'dan çekilmesini ve Ortodoksların hamiliği iddiasından vazgeçmesini istemiştir. Buna mukabil Osmanlı Devleti'nden de tüm vatandaşlarına eşit davranmasını, karma mahkemelerin kurulmasını ve reayadan alınan haracın kaldırılmasını talep etmişlerdir³⁷. Ayrıca İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Clarendon, Rus Dışişleri Bakanı Kont Nesselrode'a bir mektup yazarak 30 Nisan 1854 tarihine kadar Memleketeyn'in boşaltılmasını talep etmiş ve bu talebine 6 gün içerisinde bir cevap verilmesini istemiştir³⁸. 13 Nisan 1854 günü Petersburg'a ulaşan bu ultimatoma 5 gün sonra cevap veren Nesselrode, Rus İmparatoru'nun hiçbir cevap vermemeyi münasip gördüğünü bildirmiştir³⁹. Görüldüğü üzere İngiltere ve Fransa'nın tüm diplomatik girişimlerine rağmen ne Osmanlı Devleti Viyana Notası temelinde bir barışa razı edilebilmiş ne de Rusya işgali sonlandırıp Osmanlı topraklarındaki Ortodoks halka yönelik politikasında geri adım atmaya ikna edilebilmiştir. Diplomatik yolların tüketilmesinin ardından Rusya karşıtı cephe genişlemiş, İngiltere ve Fransa savaşa bizzat müdahil olma kararı alırken Avusturya ise savaşa askerî yönden dâhil olmasa da Osmanlı Devleti ile ittifaka gitmiştir.

Rusya'nın uzlaşmaz tavrı neticesinde politikasını değiştiren İngiltere ve Fransa ile Osmanlı Devleti arasında 12 Mart 1854 tarihinde İstanbul'da bir antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma ile İngiltere ve Fransa Osmanlı topraklarının muhafazası için Rusya aleyhine savaşa dâhil olmuşlardır⁴⁰. Antlaşmanın imzalanmasın-

³⁵ Keleş, a.g.m., s. 174.

³⁶ Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 32.

³⁷ Erim, *a.g.e.*, C. I, s. 318.

³⁸ Abdurrahman Şeref, *Tarih Musahabeleri*, Sad.: Enver Koray, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 125-126.

³⁹ Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 36.

⁴⁰ Osmanlı Devleti adına Hâriciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa, İngiltere ve Fransa adına ise İstanbul'daki elçiler Lord Stratford de Redcliffe (Canning) ve General Baraguay d'Hilliers tarafından imza edilen 5 maddelik bu antlaşma ile asker göndermenin yanı sıra ittifak sürecinde İngiliz ve Fransız askerlerinin Osmanlı askerî makamlarına tâbi olmadığı ancak Osmanlı kanunlarına ve bölgenin âdetlerine riayet etmekle mükellef kılındıkları hususunda anlaşılmış ve üç devlet başkumandanlarının müzakerelerde bulunarak savaş hareketünü yürütmelerine karar verilmiştir. Rusya ile herhangi bir ateşkes görüşmesi yapılması durumunda tarafların birbirini haberdar etmesi ve Osmanlı padişahının onayı olmaksızın bir mütareke imzalanmaması prensibi kabul edilmiştir. Yine bu antlaşma ile savaşın sona ermesi ve barış yapılmasının ardından İngiltere

dan kısa bir süre sonra, 28 Mart 1854'te, İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa katılmışlardır⁴¹. Ancak buna rağmen siyasetini esnetmeyen Rusya, 1854 yılı Nisan ayı başında Kalas, İbrail ve Tulça üzerinden Dobruca bölgesini işgale başlamıştır⁴². Mayıs ayında Silistre önlerine kadar ilerleyen Ruslar kenti kuşatmış ancak başarısız olarak geri çekilmek zorunda kalmıştır⁴³.

Bu dönemde gerçekleşen diğer bir önemli diplomatik gelişme ise İngiltere ve Fransa gibi doğrudan savaşa dahil olmayan Prusya ve Avusturya arasındaki işbirliğidir. 20 Nisan 1854'te iki ülke arasında Berlin'de bir antlaşma yapılmış ve Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki işgaline karşı birlikte hareket etme kararı alınmıştır⁴⁴. Doğrudan savaşa müdahil olmayan ancak Osmanlı-İngiliz-Fransız birlikteliğinden yana bir siyaset izleyen Avusturya, 3 Haziran 1854 tarihinde Dışişleri Bakanı Kont Buol vasıtasıyla Rusya'ya bir ultimatom vererek Eflak ve Boğdan'daki işgalin sona erdirilmesini talep etmiştir⁴⁵. Avusturya'nın siyasi adımları bununla kalmamış ve 14 Haziran 1854 günü İstanbul'da Osmanlı Devleti ile bir antlaşma imzalanmıştır. İngiliz ve Fransız elçilerinin de bilgilendirildiği müzakare sürecinin ardından antlaşma taslağı 13 Haziran 1854 tarihinde Sahilhâne'de gerçekleştirilen Meclis-i Meşveret'te görüşülerek kabul edilmiştir⁴⁶. Osmanlı Hâriciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa ile Avusturya'nın İstanbul'daki elçisi Baron Karl de Bruck arasında 14 Haziran 1854 tarihinde imza edilen antlaşma 7 maddeden oluşmaktadır. Orijinal metni ekler kısmında sunulmuş olan antlaşmaya göre;

- Avusturya'nın Eflak ve Boğdan'daki işgalci Rus askerlerini çıkartmak için müzakerede bulunmasına ve hatta gerekirse bölgeye, Osmanlı Devleti'nin bilgisi dâhilinde, lüzumu kadar asker sevk etmesine (*Madde 1*),
- Gönderilecek olan askerlerin sevk ve idaresi hususunda yetkinin Avusturyalı yetkililerde olmasına, ancak harekâta dair bilgilerin Osmanlı Başkumandanlık makamına bildirilmesine (*Madde 2*),
- Avusturya'nın Eflak ve Boğdan'ın idaresi hususunda Osmanlı Devleti ile

ve Fransa'ya ait kara ve deniz birliklerinin en geç 40 gün içerisinde Osmanlı topraklarını terk etmeleri konusunda taraflar anlaşmaya varmıştır. Danişmend, *a.g.e.*, C. 4, s. 151-152; Erim, *a.g.e.*, C. I, s. 321-324; *Takvîm-i Vekâyi*, No: 506, 7 Şevval 1270/3 Temmuz 1854, s. 1-2.

⁴¹ Anderson, *a.g.e.*, s. 148.

⁴² Jorga, *a.g.e.*, C. 5, s. 391.

⁴³ Yahya Okçu, *Türk-Rus Mücadelesi Tarihi*, Yeni Matbaa, Ankara 1949, s. 121.

⁴⁴ Fuat Andıç-Süphan Andıç, *Kırım Savaşı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 44.

⁴⁵ Anderson, *a.g.e.*, s. 150.

⁴⁶ *BOA. İ. DH. 301/19100*.

birlikte hareket etmesine ve Osmanlı Devleti'nin Memleketeyn'e verdiği imtiyazlara riayet edilmesine (*Madde 3*),

- Avusturya'nın Osmanlı Devleti'nin hükümdarlık hakları ve toprak bütünlüğü konuları kabul edilmeksizin Rusya ile hiçbir barış görüşmesi girişiminde bulunmamasına (*Madde 4*),
- Eflak ve Boğdan'daki Rus işgalinin sona erdirilebilmesi halinde Avusturya'nın bölgedeki askerlerini çekmek için hazırlıklara hemen başlamasına (*Madde 5*),
- Avusturya'nın bu iki prensliği işgal etmesi halinde Osmanlı Devleti'nin Avusturya askerlerinin hareket ve ikametlerinde her türlü yardım ve kolaylığı göstermesine; buna mukabil Avusturyalı askerlerin bölgedeki emlak sahiplerinin haklarına, Memleketeyn'in kanun ve âdetlerine riayet etmelerine ve askerlerin disiplin-asayışı hususunda Avusturyalı komutanların gerekli özeni göstermelerine (*Madde 6*),
- Antlaşmanın 4 hafta yada daha kısa süre içerisinde İstanbul veya Viyana'da teatisine (*Madde 7*) karar verilmiştir⁴⁷.

Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan bu antlaşma süreçten haberdar olan diğer müttefikler İngiltere ve Fransa tarafından da olumlu bulunmuştur. Nitekim bu süreci destekleyen iki ülke ile Avusturya arasında 14 Aralık 1854'te bir başka antlaşma imzalanmış ve Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan antlaşma teyit edilmiştir. İngiltere, Fransa ve Avusturya arasında yapılan antlaşmada Eflak ve Boğdan'ın statüsünün düzenlenmesi adına bir komisyon kurulmasına da karar verilmiştir⁴⁸.

Uluslararası alanda İngiltere ve Fransa'nın ardından Avusturya'yı da karşısına alan Rusya, imzalanan bu antlaşmaya tepki göstermişse de geri adım atmak zorunda kalmıştır. Rus yönetimi Prusya'nın aracılığı ile 29 Haziran'da Eflak ve Boğdan'dan geri çekilmeyi kabul etmek zorunda kalmıştır⁴⁹. Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Buol'un ultiimatomundan yaklaşık bir ay sonra, 6 Temmuz 1854'te,

⁴⁷ BOA. İ. DH. 301/19100. Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan bu antlaşma 7. Madde gereğince yetkililer arasında mübadele edildikten sonra 25 Temmuz 1854 tarihli Takvîm-i Vekâyi Gazetesi'nde neşredilmiştir. (*Takvîm-i Vekâyi*, No: 507, Selh-i Şevval 1270/25 Temmuz 1854, s. 1-2.) Antlaşma metni Muâhedât Mecmûası'nda da yayımlanmıştır. *Mecmûa-i Muâhedât*, C. III, Ceride-i Askeriyye Matbaası, İstanbul 1297-1298, s. 172-174.

⁴⁸ Scorpan, *a.g.e.*, s. 639.

⁴⁹ Anderson, *a.g.e.*, s. 150.

yeni Rus elçisi unvanıyla Viyana'ya gelen Prens Gorchakov, 9 Temmuz'da Avusturya İmparatoru Franz Joseph, 11 Temmuz'da da Kont Buol ile görüşmüş, Avusturya'nın taleplerinin tamamen kabul edilmemekle birlikte devletin barıştan yana olduğunu bildirmiştir⁵⁰. Bunun üzerine Avusturya, Rusya'nın Memleketeyn ve Ortodoks Osmanlı vatandaşları üzerindeki iddialarından vazgeçmesini öngören 4 maddelik yeni bir barış teklifinde bulunmuştur⁵¹. Ancak 23 Temmuz 1854'te sunulan bu teklif Rusya tarafından küçük düşürücü olarak değerlendirilmiş ve 26 Ağustos günü reddedilmiştir⁵².

4. Rusya'nın Memleketeyn Topraklarından Çekilmesi ve Bölgenin Avusturya Ordusu Tarafından İşgali

Devletler arasında diplomatik girişimlerin sürdüğü 1854 yılı yazında askerî mücadeleler de devam etmiştir. Haziran ve Temmuz ayındaki muharebelerin ardından Tuna'nın güneyine geçerek Silistre'yi kuşatan Rus birlikleri püskürtülmüş ve Küçük Eflak tekrar Osmanlı denetimine geçmiştir. Vidin Valisi Abdurrahman Sâmî Paşa 4 Temmuz tarihli tahririnde bölgede düzenin yeniden sağlanmaya başladığını bildirmiştir⁵³. Boğdan'a doğru gerileyen Rus ordusunu takip eden Osmanlı birlikleri 6 Ağustos 1854'te de Bükreş'i denetimi altına almıştır⁵⁴.

Rusların Eflak ve Boğdan'dan çekilmeye başlaması ile birlikte hem Avusturya hem de Osmanlı Devleti bölgede faaliyetlerini arttırmıştır. İlk olarak Bâbiâli Eflak'a bir komiser göndermeye karar vermiştir. Söz konusu görev için 16 Temmuz 1854 tarihinde Ferik Derviş Paşa seçilmiştir⁵⁵. Derviş Paşa için bir talimatnâme hazırlanmış, Rus askerinin bölgeden ayrılmasının ardından Avusturya birliklerinin Eflak ve Boğdan'a gireceği belirtilerek, kendisine antlaşmanın bir sureti gönderilmiş ve Avusturya askerlerinin işgalinin geçici olduğunun halka bildirilerek halkta Avusturya askerlerine karşı oluşması muhtemel hasmane bir tutumun önlenmesi istenmiştir. Yine söz konusu talimatnâmede Derviş Paşa'dan Avusturyalı komutan ile birlikte hareket etmesi ve Avusturya askerlerinin erzak ve benzeri ihtiyaçlarının

⁵⁰ BOA. İ. HR. 111/5447.

⁵¹ A.B. Şirokorad, *Rusların Gözünden Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009, s. 400 – 401.

⁵² Üçok, *a.g.e.*, s. 180.

⁵³ BOA. İ. DH. 304/19288.

⁵⁴ Besbelli, *a.g.m.*, s. 52.

⁵⁵ BOA. İ. HR. 111/5449. Derviş Paşa'nın yanına Tercüme Odası hulefâsından Hurşid Efendi görevlendirilmiştir. BOA. İ. MMS. 2/51.

karşılanmasında yardımcı olması istenmiştir⁵⁶. Talimatnâme ekseninde halka hitaben bir ilan hazırlanmış ve Derviş Paşa'nın Bükreş'e ulaştığında halka duyurması istenmiştir⁵⁷. Söz konusu ilanda Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki bütün anlaşmaların savaş nedeniyle feshedilmiş olmasına rağmen Eflak ve Boğdan'a daha önceden tanınan bütün imtiyazların devam edeceği maddesi de eklenmiştir⁵⁸.

Osmanlı idaresinin komiser ataması ile hemen eş zamanlı olarak Avusturya da bölgeye asker sevkine başlamıştır. Bu süreçte Osmanlı memurları Avusturya birliklerinin Tuna'yı aşmasında yardımcı olmuştur. 13 Temmuz 1854'te Rumeli Ordusu Kumandanı Ömer Lütfi Paşa ile birlikte Vidin, Belgrad ve Silistre valilerine gönderilen tahriratta bir kıta Avusturya askerinin Eflak'a doğru yola çıktığı bildirilerek yardımcı olunması istenmiştir⁵⁹. Ancak iki vapur ve dört-beş gemi ile Tuna'nın diğer tarafına geçerek Orşova ve Küçük Eflak taraflarına ulaşan Avusturya askerlerine bazı subayların mukavemet göstermesi üzerine 17 Temmuz 1854'te bir ferman yayımlanmış ve bölgeye gelen Avusturyalı memur-asgerlere saygı gösterilmesi ve gerekli kolaylığın sağlanması istenmiştir⁶⁰. Bu ferman Belgrad'da bulunan Ahmed İzzet Paşa, Rusçuk'ta bulunan Ömer Lütfi Paşa ve Vidin'de bulunan Abdurrahman Sâmi Paşalar aracılığıyla uygulamaya konulmuştur⁶¹. Böylece 20 Ağustos 1854 günü itibariyle Avusturya askerleri Memleketeyn'deki yerlerini almıştır⁶². Avusturya askerlerinin Memleketeyn'e gelişiyle birlikte bir bildiri yayımlayan Avusturya 3. ve 4. Ordular Komutanı Baron de Hess, Memleketeyn'de idarenin geçici olarak General Kont Coronini tarafından yürütüleceğini ilan etmiştir⁶³. 1854 yılı Eylül ayı başında Rus askerlerinin Boğdan'ı da tahliye etmeye başlaması ile bu beylikte de Osmanlı-Avusturya hâkimiyetinin kurulması süreci başlamıştır. Osmanlı yönetimi buraya ayrı bir komiser atamamış ve Eflak'ta bulunan Derviş Paşa'nın Boğdan'daki işlerle de ilgilenmesine karar verilmiştir⁶⁴.

Bölgede idarenin Rus askerinden Osmanlı-Avusturya ittifakına geçmesinin ardından sürgündeki voyvodaların da memleketlerine dönmesine imkan doğmuştur. Bükreş'te görevli Osmanlı komiseri Derviş Paşa yaklaşık 1 yıldır zorunlu ola-

⁵⁶ BOA. İ. HR. 112/5463.

⁵⁷ BOA. İ. HR. 113/5491.

⁵⁸ BOA. İ. HR. 112/5463.

⁵⁹ ATASE KHK, K.46/ D.1/ BN.33; BOA. A. } MKT. UM. 160/49.

⁶⁰ BOA. A. } MKT. UM. 160/82.

⁶¹ BOA. A. } MKT. UM. 160/82; 161/8; 161/15.

⁶² Anderson, *a.g.e.*, s. 150.

⁶³ Karasu, *a.g.m.*, s. 745.

⁶⁴ BOA. İ. HR. 113/5527.

rak Viyana'da ikamet etmekte olan Eflak ve Boğdan eski beylerini memleketlerine çağırmıştır. 1854 yılı Ekim ayında Eflak eski voyvodası Barbu Stürbei'ye mektup gönderen Derviş Paşa, kendisini görev yeri olan Bükreş'e davet etmiştir⁶⁵. Kont Coronini'nin onayıyla yola çıkan Avusturya'nın Bükreş konsolosu Viyana'ya giderek davet mektubunu Stürbei'ye ulaştırmıştır⁶⁶. Benzer bir süreç Boğdan voyvodası Ghica için de geçerlidir. 2 Kasım 1854 tarihli bir arşiv belgesinden anlaşıldığına göre Barbu Stürbei Eflak'taki görevine geri dönmüşken, görevine dönmesi için talimat verilen Boğdan beyi Grigore Ghica'nın da yakında memleketine dönerek makamına oturması beklenmektedir⁶⁷.

Her ne kadar Memleketeyn topraklarından Rus askerleri çıkartılmış ve Osmanlı Devleti Avusturya ile bir ittifaka giderek bölgede asayiş ve düzeni yeniden tesis etmeye çalışsa da tüm sorunlar halledilememiştir. Ortaya çıkan yeni konjonktürde Osmanlı, Avusturyalı ve Eflak-Boğdanlı yerel yöneticiler arasında bir yetki karmaşası yaşanmaya başlamıştır. Bâbîâlî sorunun giderilmesi adına İngiltere ve Fransa elçileriyle de görüşmeler yaparak meseleyi halletmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Memleketeyn'deki görevli bütün memurların görevlerinin kesin çizgilerle belirlenmesi hedeflenmiş ve bu doğrultuda Avusturyalı yetkililerle görüşmelerde bulunulması kararlaştırılmıştır⁶⁸. Anlaşılan o ki, Bâbîâlî de bölgede sorun yaşanmasını istememiş ve Kasım 1854'te Avusturyalı yetkililerle anlaşamayan Komiser Derviş Paşa'nın geri çağırılmasına karar vermiştir⁶⁹.

1853 yılı Temmuz ayında başlayan Osmanlı-Rus krizinde yaklaşık bir buçuk yılın ardından 1855 yılına girilirken İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı Devleti ile birlikte savaşa dahil olmasına, Avusturya'nın açık bir biçimde Osmanlı Devleti'nin yanında yer almasına, Prusya'nın da bu ittifaka yakın bir siyaset izlemesine, Rusya'nın Eflak ve Boğdan'daki işgallerini sona erdirerek geri çekilmek zorunda kalmasına ve Kırım'da yeni bir cephe açılmasına rağmen savaşa son verilememiştir. Rusya'yı daha da zor duruma sokan gelişme ise büyük devletler destekli yeni bir cephenin açılması olmuştur. 1854 yılı Eylül ayında yaklaşık 50.000 İngiliz ve Fransız askeri Kırım'a ayak basarak savaşmaya başlamıştır⁷⁰. Öte yandan 26 Ocak 1855'te İngiltere ve Fransa ile bir antlaşma imzalayan Piyomente hükümeti

⁶⁵ BOA. A. } MKT. UM. 166/61; İ. HR. 114/5573.

⁶⁶ BOA. HR. MKT. 90/32.

⁶⁷ BOA. A. } MKT. UM. 169/90.

⁶⁸ BOA. A. } MKT. UM. 169/90.

⁶⁹ BOA. İ. MMS. 3/94.

⁷⁰ Anderson, *a.g.e.*, s. 151.

Kırım'a asker gönderme kararı almıştır. Buna mukabil 15 Mart 1855 tarihinde Osmanlı Devleti ile Piyomente Krallığı arasında da bir ittifak anlaşması imzalanmıştır⁷¹. Böylece net bir biçimde Osmanlı Devleti'nin yanında yer alan devletler arasına Piyomente de dâhil olmuştur.

5. 1855 Viyana Görüşmeleri ve Paris Antlaşması'nın İmzalanması

Piyomente'nin de katılımıyla devam eden savaşta neredeyse Avrupa'nın tamamına karşı tek başına mücadele veren Rusya, savaşı 1855 yılına taşımış olmasına rağmen Rus tahtında yaşanan değişikliğin ardından barış görüşmelerine başlamak zorunda kalmıştır. Mart 1855'te tahta çıkan II. Aleksandr ile birlikte siyasetini değiştirmeye başlayan Rus yönetimi Temmuz 1854 tarihli Viyana Notası ekseninde müzakerelerde bulunmayı kabul etmiş ve böylece İngiltere, Fransa, Avusturya, Osmanlı ve Rus murahhaslarının bir araya gelmesi ile 15 Mart 1855 tarihinde Viyana'da görüşmelere başlanmıştır⁷². Bâbîâlî, Viyana'daki görüşmeler için Viyana'daki Osmanlı sefiri Ârif Efendi'yi görevlendirmiştir⁷³. Ancak kısa bir süre sonra bu göreve Âli Paşa'ya getirilmiştir⁷⁴.

Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Buol'un başkanlığında gerçekleştirilen görüşmelerde Eflak ve Boğdan'ın imtiyazı, Tuna Nehri ve Karadeniz üzerindeki seferler ile Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslimler konuları görüşülmüş ancak herhangi bir sonuca ulaşılammıştır⁷⁵. Avusturya'nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen bu ikinci büyük girişim de bir önceki gibi neticesiz kalmıştır. Ancak buna rağmen Avusturya hükümeti Osmanlı Devleti ile imzalanan antlaşmanın şartlarına sadık kalacağını Bâbîâlî'ye bildirmiştir. Müzakerelerin kesilmesi ve Âli Paşa'nın Viya-

⁷¹ Danişmend, *a.g.e.*, C. 4, s. 163-164. Osmanlı Devleti adına Sadrazam Mustafa Reşid Paşa ve Hâriciye Nâzırı Âli Paşa'nın, Piyomente Krallığı adına ise İstanbul elçisi Baron Tecco'nun imzaladığı 4 maddelik anlaşma ile İtalyan devleti savaş bölgesine asker göndermeyi taahhüt etmiş ve bu doğrultuda Harbiye Nazırı General de la Marmora komutasında 15.000 kişilik bir kuvvet cepheye gönderilmiştir. *a.g.e.*, C. 4, s. 165.

⁷² Scorpan, *a.g.e.*, s. 140. Viyana'daki bu görüşmelerde toplam 14 oturum gerçekleştirilmiştir. Şirokorad, *a.g.e.*, s. 400.

⁷³ Hamdi Akalın, "Viyana Konferansları", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl: 13, S. 5, Mayıs 1977, s. 80-81; *BOA. İ. HR. 117/5758*. Ârif Efendi'nin yabancı dil bilmemesinden dolayı yanına Tercüme Odası'ndan bir tercüman atanmıştır. *BOA. İ. MMS. 4/125; A. } AMD 59/77; HR. MKT 100/67*. Viyana'daki müzakerelerde yeterli donanımına sahip olmayan Ârif Efendi'nin görev yapması hususundaki eleştiri ve tartışmalar için bkz. Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 45; Hamdi Akalın, "Viyana Konferansları 2", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl: 13, S. 6, Haziran 1977, s. 84.

⁷⁴ Keleş, a.g.m., s. 181. Âli Paşa 1 Nisan 1855'te Viyana'ya ulaşmıştır. *Takvîm-i Vekâyi*, No: 521, 18 Receb 1271/6 Nisan 1855, s.1.

⁷⁵ Türkgeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 55-77.

na'dan ayrılmasının ardından İstanbul'daki Avusturya elçisi M. Müller, Bâbiâli'ye gelerek konferanstan netice alınmamasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiş ve denetimleri altında bulunan Eflak ve Boğdan'ı muhafazaya devam edeceklerini, Rusya'nın bu beylikleri tekrar hedef alması durumunda ise mukavemet gösterileceğini bildirmiştir⁷⁶.

Viyana'daki görüşmelerden netice alınmaması üzerine tekrar askerî mücadelelere başlanmıştır. Ancak tek başına mücadelesini sürdüren Rusya'nın mukavemeti kırılmaya başlamış, 9 Eylül 1855'te Kırım Cephesi'nin önemli mevkiilerinden biri olan Sivastopol müttefiklerin denetimi altına girmiştir⁷⁷. Bu dönemde yaşanan bir diğer önemli gelişme ise 2 Aralık 1855 günü Avusturya ile İngiltere ve Fransa arasında imzalanan antlaşmadır. Bu antlaşmaya göre 1855 yılı sonuna kadar Rusya'nın barış görüşmelerine geçilmesini kabul etmemesi durumunda Avusturya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesi konusunda üç ülke anlaşmaya varmıştır⁷⁸. Antlaşmanın imzalanmasının ardından Avusturya hükümeti 16 Aralık 1855 günü Rusya'ya yeni bir ultimatom vermiştir⁷⁹. Bu ultimatomda bir kez daha esasları Temmuz 1854'te Viyana'da belirlenen 4 maddelik barış şartları tekrarlanmıştır. Rusya'nın Eflak ve Boğdan'da biten işgallerine ek olarak Tuna Nehri'nde seyrüsefer serbestliğinin sağlanması, Karadeniz'in tarafsız ve savaş gemilerine kapalı olması ve Rusya'nın Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki Ortodoks Hıristiyanların hamiliği arzusunun bırakması barış için ön koşul olarak sunulmuştur⁸⁰. Rusya'ya yapılan bu son diplomatik baskı Bâbiâli tarafından da olumlu karşılanmıştır. 4 maddelik bu teklif sayesinde Eflak, Boğdan ve Sırbistan üzerindeki Rus baskının ortadan kalkacağı, Rusya'nın Tuna'nın öte tarafına atılacağı beklentisi oluşmuştur⁸¹.

1 Ocak 1856 günü toplanan Çarlık Konseyi'nde yapılan görüşmelerin neticesinde Rus hükümeti, 5 Ocak günü Avusturya hükümetine barış şartlarını kabul ettiğini bildirmiştir. Ancak bu bildiri de Rusya'nın işgal ettiği hiçbir toprağı bırakmayacağı vurgulanmıştır. Bir hafta sonra Avusturya Dışişleri Bakanı Kont Buol, Rusya'nın barış şartlarını kayıtsız şartsız kabul etmemesi durumunda 18 Ocak tarihinde diplomatik ilişkilere son verileceğini açıklayınca 15 Ocak 1856'da bir kez daha toplanan Çarlık Konseyi, Avusturya'nın barış teklifini tamamıyla kabul etmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine 1 Şubat tarihinde bir ön protokol

⁷⁶ Türkğeldi, *a.g.e.*, C. I, s. 80.

⁷⁷ Ali İhsan Gencer, "Kırım Harbi", *D.G.B.İ.T.*, C. 11, Çağ Yayınları, İstanbul 1993, s. 474.

⁷⁸ *BOA. İ. HR. 116/5672*.

⁷⁹ Üçok, *a.g.e.*, s. 182.

⁸⁰ Andıç-Andıç, *a.g.e.*, s. 45.

⁸¹ *BOA. İ. HR. 124/6239-1*.

imzalanmıştır⁸². Avusturya'nın Paris elçisi Baron Hübner ile Fransa'nın Viyana elçisi Baron Bourqueney tarafından hazırlanan bu protokolde Eflak ve Boğdan hakkında ortak garantörlük, Tuna'da sefer serbestliği, Karadeniz'deki Rus donanmasının sınırlandırılması, Osmanlı Devleti'ne tazminat ödenmesi, işgal edilen Rus topraklarının iadesi ile Besarabya'nın bir kısmının Rusya'dan alınması konuları yer almıştır⁸³. 1 Şubat'ta imzalanan Viyana Protokolü gereğince 3 hafta içinde toplanması planlanan Paris Konferansı 3 günlük bir gecikme ile 25 Şubat 1856'da çalışmalarına başlamıştır⁸⁴. Kongrenin başkanlığına ev sahibi ülkenin Dışişleri Bakanı Kont Walewski seçilmiştir⁸⁵. Konferansa Osmanlı Devleti adına Sadrazam Mehmed Emin Âlî Paşa ve Paris sefiri Mehmed Cemil Bey katılmıştır⁸⁶. Görüşmelerde özellikle Fransa tarafından Eflak ve Boğdan'ın birleştirilmesi fikri ortaya atılmış ve bu fikir Piyomente ve Rusya tarafından destek görmüş olmasına rağmen Osmanlı Devleti ile birlikte hareket eden İngiltere ve Avusturya bu projenin hayata geçirilmesine engel olmuşlardır⁸⁷. Neticede yapılan görüşmelerin ardından 30 Mart 1856 tarihinde Paris Antlaşması imzalanmış ve savaşa son verilmiştir. İmzalanan bu antlaşma ile Rusya işgal ettiği topraklardan çekilmiş, Osmanlı Devleti Avrupa devletler topluluğunun bir üyesi olarak kabul edilmiştir⁸⁸.

⁸² Anderson, *a.g.e.*, s. 157.

⁸³ Türk geldi, *a.g.e.*, C. I, s. 86. Söz konusu protokolde Eflak ve Boğdan'daki Rus işgali ve müdahalelerinin tamamen sonlandırılması, bu iki beyliğin Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında mevcut imtiyazlarını korumaları, Osmanlı padişahının bölgenin ihtiyaç ve isteklerini göz önünde bulundurarak bir takım düzenlemelere gitmesi maddelerinde anlaşma sağlanmıştır. Bununla birlikte Rusya'nın müttefik devletler tarafından işgal edilen topraklarına karşılık olarak Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki sınırlarında düzenleme yapılması kabul edilmiştir. Yeniden düzenlenecek bu sınırın Hotin civarından başlayarak güneydoğu istikametinde çizilmesi ve Rusya'nın bu sınır boyunca terk edeceği arazinin ise Eflak ve Boğdan'a bırakılması Rusya tarafından kabul edilmiştir. *a.g.e.*, C. I, s. 373. (Belge No: XXIX A – Viyana'da Tanzim Olunan Protokol Tercümesi)

⁸⁴ Danişmend, *a.g.e.*, C. 4, s. 177. Paris Kongresi kapsamında 25 Şubat 1856'dan 16 Nisan 1856 tarihine kadar toplam 21 oturum gerçekleştirilmiştir. Kemal Beydilli, "Paris Antlaşması", *T.D.V. İ.A.*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, s. 171.

⁸⁵ Andıç-Andıç, *a.g.e.*, s. 66.

⁸⁶ Danişmend, *a.g.e.*, C. 4, s. 177; *Takvîm-i Vekâyi*, No: 538, 7 Cemaziyelahir 1272/14 Şubat 1856, s. 1.; No: 539, 25 Cemaziyelahir 1272/3 Mart 1856, s. 3. Diğer ülkelerin katılımcıları ise şunlardır: Rusya adına Meclis üyesi General Kont Aleksej Orlov, Paris ortaelçisi Baron Filipp I. Brunnov; Fransa adına Dışişleri Bakanı Kont Florian Colonna Walewski, Viyana büyükelçisi Baron François Adolphe de Bourqueney; İngiltere adına Dışişleri Bakanı Lord George Clarendon, Paris büyükelçisi Lord Henry Richard Charles Cowley, Avusturya adına Dışişleri Bakanı Kont Charles Ferdinand de Boul, Paris ortaelçisi Josef Alexander Hübner; Piyomente adına Başvekil ve Maliye Bakanı Camillo Benso (Kont Cavour), Paris ortaelçisi Markquis Salvator de Villamarina ve Prusya adına Dışişleri Bakanı Baron Theodore de Manteuffel, Paris ortaelçisi Kont François Hatzfeldt. Danişmend, *göş.yer.*

⁸⁷ BOA. İ. HR. 130/6592-2.

⁸⁸ Paris Antlaşması'nın tam metni için bkz. BOA. A. } *DVN. MHM. 16/18*; Erim, *a.g.e.*, C. I, s. 341-353; Ahmed Lütfi, *Vak'aniwis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*, C. IX, Yay.: Münir Aktepe, İstanbul Üniversitesi Edebiyat

6. Avusturya'nın Memleketeyn Topraklarından Çekilmesi

Paris'te imza edilen 30 Mart 1856 tarihli antlaşma ile Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki savaş sona erdirilmiş ve bu antlaşma ile Eflak ve Boğdan topraklarındaki Osmanlı hükümlerini Rusya tarafından da kabul edilmiştir. Antlaşmanın imzalanmasından sonra sıra Osmanlı topraklarında yer alan yabancı devlet askerlerinin çekilmesine gelmiştir. Paris Antlaşması'nın 31. maddesinde açık bir biçimde İngiltere, Fransa, Avusturya ve Sardunya devletlerine ait askerî birliklerin mümkün olduğu kadar hızlı bir biçimde tahliyesine karar verilmiştir⁸⁹. İlaveten Rusya'nın geri çekilmesini müteakiben Avusturya askerinin Memleketeyn topraklarını işgaline izin veren 13 Haziran 1854 tarihli antlaşmanın 5. maddesinde de Rusya ile barışın sağlanmasının ardından Avusturya'nın askerini derhal geri çekmesine hükmedilmiştir⁹⁰. Ancak bu süreç antlaşma maddelerinde yer aldığı kadar kolay ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilememiştir.

Avusturya savaş sırasında işgal ettiği bu toprakları terk ederken işi ağırdan almış ve ayak diremiştir. Yapılan antlaşmalarda çekilme süreci açıkça belirtilmiş olmasına rağmen Avusturya, Eflak ve Boğdan'daki askerlerini mümkün mertebe yavaş bir şekilde geri çekmiş ve bu süreçte bazı sorunlar yaşanmıştır. Bu yüzden yerli halk Avusturyalılardan şikâyet ederken, Osmanlı kuvvetlerinin geri gelişini memnuniyetle karşılamıştır⁹¹. Geri çekilme sürecinde Avusturyalı askerler ile halk arasında bir takım sorunlar yaşanmıştır. Örneğin 1856 yılı Haziran ayı başında Bükreş'i terk etmeye başlayan Avusturya askerleri ile Bükreş'ten İbrail'e gitmekte olan bir tabur Eflak askeri arasında yaşanan anlaşmazlık çatışmaya dönüşmüştür. Avusturya askerlerinin Eflak birliğine ait araçlara el koymaya teşebbüs etmesi üzerine büyüyen anlaşmazlık neticesinde çıkan çatışmada 3 Eflak askeri hayatını kaybederken 13 Eflaklı ve 3 Avusturyalı asker de yaralanmıştır⁹².

Eflak hususunda yaşanan sorunlara rağmen bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile olan ilişkilerini sıcak tutmak istediği görülmektedir. 1856 yılı

Fakültesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984, s. 230-244; *Mecmûa-i Muâhedât*, C. IV, s. 242-258.

⁸⁹ Erim, *a.g.e.*, C. I, s. 352; Ahmed Lütüfî, *a.g.e.*, C. IX, s. 244; *Mecmûa-i Muâhedât*, C. IV, s. 257; *Osmanlı Belgelerinde ...*, s. 78. (Belge No: 23 – A.) DVN. NMH. 12/157).

⁹⁰ *BOA. İ. DH. 301/19100*.

⁹¹ Andıç-Andıç, *a.g.e.*, s. 73.

⁹² *BOA. İ. HR. 132/6782*. Söz konusu belgede yaşanan çatışmanın ardından Eflaklı miralayın konağına saldıran Avusturyalı askerlerin miralayın konağında bulamadıkları ancak konakta yakaladıkları uşağı idam ettikleri ifade edilmektedir. Yaşanan bu olayın ardından Bâbüâli tarafından teftiş için bir memur atandığı da bildirilmektedir.

yazında, Memleketeyn'de bulunan Avusturyalı askerlerinden bazılarına nişan verilmesi uygun görülmüştür⁹³. Bu kapsamda Eflak ve Boğdan'da bulunan Avusturyalı komutan ve subaylardan bir kısmına ve uygun görülen bazı sivillere nişan verilmesine hükmedilmiştir⁹⁴. Yine aynı tarihlerde Osmanlı hükümdarı tarafından Avusturya İmparatoru'na da bir nişan verilmiştir. Avusturya ile yürütülen dostluk ilişkilerinden dolayı duyulan memnuniyet üzerine Osmanlı padişahı Sultan Abdülmecid tarafından İmparator Joseph'e murassa bir nişân-ı âli takdimine karar kılınmıştır⁹⁵.

Avusturya idaresi hızlı bir şekilde Eflak ve Boğdan'dan çekilmek yerine Paris Antlaşması ile Rusya'dan alınarak Boğdan sınırlarına dahil edilen Güney Besarabya'nın teslimini beklemek yoluna gitmiş ve bu sayede Memleketeyn toprakları üzerindeki hakimiyet süresini uzatmaya çalışmıştır⁹⁶. Bunun üzerine Eylül 1856'da Bâbiâli sınır meselesinin çözümünü hızlandırmak için bölgeye bir erkân-ı harbiye zabiti görevlendirmiştir⁹⁷. 1857 yılı Ocak ayında Paris'te yapılan görüşmelerde Osmanlı Devleti, Memleketeyn'de bulunmaya devam eden Avusturyalı askerler konusunu gündeme getirmiş ve Avusturya'nın 26 Mart tarihine kadar Eflak ve Boğdan'ı tamamen boşaltmasına karar verilmiştir⁹⁸. Konu Osmanlı basınında da yer bulmuştur. 10 Şubat 1857 tarihli *Ceride-i Havâdis Gazetesi*'nde Avusturya askerlerinin Mart ayı içerisinde Eflak ve Boğdan'ı terk ederek memleketlerine dönecekleri yazılmıştır⁹⁹. Anderson'a göre Eflak ve Boğdan'ı Osmanlı Devleti'nin izniyle işgal eden Avusturya, bölgede kalıcı olmak için uğraşmasına rağmen İngiltere ve Fransa'dan destek alamayınca 1857 yılı Mart ayında bu iki beylikteki askerlerini geri çekmek zorunda kalmıştır¹⁰⁰. Nitekim 19 Mart 1857 günü Seraskerlik makamına gönderilen tezkirede Avusturya askerlerinin Memleketeyn topraklarından çekildiği sadece Bükreş'te komutanları ile birlikte küçük bir birliğin kaldığı belirtilerek bunların da 24 Mart tarihine kadar Bükreş'ten ayrılacakları bildirilmiş ve bu küçük birliğin Bükreş'i terk etmesinin hemen ardından Osmanlı ordusunun

⁹³ BOA. A. } DVN. MHM. 17/91.

⁹⁴ BOA. İ. HR. 132/6767.

⁹⁵ BOA. İ. DH. 346/22789; İ. HR. 130/6634; A. } AMD. 66/84. İmparatora takdim edilecek olan nişânın Hâriciye Nezâreti hulefâsından Kudret Bey ile Viyana'ya gönderilmesine karar verilmiştir. BOA. İ. HR. 130/6666.

⁹⁶ Jorga, *a.g.e.*, C. 5, s. 412-413.

⁹⁷ BOA. HR. MKT. 159/77; 160/9.

⁹⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK Yayınları, trh, s. 55.

⁹⁹ *Ceride-i Havâdis*, No: 822, 14 Cemâziyelâhir 1273/10 Şubat 1857, s. 1.

¹⁰⁰ Anderson, *a.g.e.*, s. 158.

Tuna Nehri'ni aşarak Eflak topraklarına girmesi istenmiştir¹⁰¹. Avusturya askerinin çekilmesinin ardından belirlenecek olan mahallerde Osmanlı askerlerinin muhafaza görevini üstlenmesine karar verilmiştir¹⁰². 26 Mart 1857 tarihinde Bükreş'te bulunan Süleyman Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen telgrafta Avusturya birliklerinin 23 Mart tarihi itibarıyla Memleketeyn topraklarını tamamen terk ettiği bildirilmiştir¹⁰³. Nitekim Takvîm-i Vekâyi Gazetesi'nin Nisan 1857 tarihli nüshalarından birinde İngiltere'nin Boğaziçi'nde bulunan savaş gemilerinin Malta'ya gitmek üzere yola çıktığı, Avusturya'nın da Memleketeyn'de bulunan askerlerini tahliye ettiği duyurulmuştur¹⁰⁴. Bunun üzerine Bâbîâlî tarafından 29 Temmuz 1856 tarihinde Alexandru Ghica Eflak'a; Theodor Balş da Boğdan'a kaymakam unvanıyla atanmışlardır¹⁰⁵. Böylece 1853 yılı Temmuz ayında Rusların işgali ile başlayan Memleketeyn topraklarındaki yabancı işgali süreci tamamen sona ermiştir.

Sonuç

Yüzyılı aşkın süreden beri müteaddit kereler karşı karşıya gelen Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yaşanan Kırım Harbi'nin ortaya çıkmasındaki temel neden kutsal yerler meselesi ve Osmanlı topraklarındaki Hıristiyan halkın hâmilîği konusu olarak görülebilir. Ancak sorunların çözümü adına İstanbul'a gönderilen Prens Menshikov'un diplomatik nezaket kuralları ile bağdaşması mümkün olmayan hareketleri, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı açıktan savaş tutumu takınması ve daha önceleri de yaptığı gibi ilk iş olarak Tuna prensliklerini işgal etmesi meseleinin Rusya açısından topraklarını genişletme amacı taşıdığını da açık bir biçimde göstermektedir. Neticede Temmuz 1853'te Eflak ve Boğdan Rus işgaline maruz kalmış, Bâbîâlî ise bu harekete karşılık olarak hemen bir savaş ilanında bulunmak yerine uluslararası alanda destek arayışına girmiştir. Rus işgalinin başlamasından kısa bir süre sonra Avrupalı büyük devletlerin Osmanlı idaresinin yanında yer aldığı görülmektedir. 1853-1856 yılları arasında Rusya'ya karşı Osmanlı Devleti'nin yanında yer alan devletler; savaşa bizzat katılan İngiltere, Fransa ve Piyomente ile diplomatik olarak destek veren Avusturya ve Prusya'dır. Ancak Avusturya'nın savaşa askerî yönden destek vermemesine rağmen Osmanlı Devleti ile açıktan bir

¹⁰¹ BOA. HR. MKT. 182/39.

¹⁰² ATASE KHK, K.9/D.11/BN.2,3.

¹⁰³ ATASE KHK, K.9/D.11/BN.11.

¹⁰⁴ Takvîm-i Vekâyi, No: 552, 5 Ramazan 1273/26 Nisan 1857, s. 1.

¹⁰⁵ Constantin Giurescu vd., *Chronological History of Romania*, Editura Enciclopedica Romana, Bucharest 1974, s. 191.

diplomatik ittifak kurduğunu söylemek mümkündür. Savaşın başlamasının hemen ardından kaleme alınan Viyana Notası'nda Avusturya'nın katkısı büyüktür. Keza Mart 1854'te İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa katılmış, bundan iki ay kadar sonra da 14 Haziran 1854'te Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşma belki Kırım Harbi'nin değil ancak Osmanlı toprağı olan Eflak ve Boğdan'ın tarihi seyrini değiştirecek niteliktedir. Çünkü yapılan antlaşma ile bölgedeki Rus işgalinin sona erdirilmesi ve sonrasında da bölgede asayişin sağlanması hususlarında Osmanlı Devleti, Avusturya desteğini açık bir biçimde almıştır. Nitekim antlaşmanın imzalanmasından sonraki bir aylık süreçte Rusların bu bölgeden çekilme süreci başlamış ve Avusturya ordusu bölgeyi Osmanlı Devleti adına işgale girişmiş ve bölgeye düzen ve asayişi getirmeye çalışmıştır.

Kırım Harbi süresince Avusturya ile Osmanlı Devleti arasındaki birliktelik bununla da sınırlı kalmamıştır. Rusya'nın barışa zorlanması adına diplomatik girişimlerini devam ettiren Avusturya'nın öncülüğünde Mart 1855'te başlayan Viyana Görüşmeleri sonuçsuz kalsa da Osmanlı-Avusturya ittifakı adına önemli bir gelişme olmuştur. Yine barış müzakerelerine geçilmesine imkan tanıyan ve Aralık 1855 tarihli ultiatomun altında Avusturya imzasının bulunduğunu da unutmamak gerekir. Diplomatik yakınlık ve işbirliği bağlamında bahsedilmesi gereken son nokta da Paris'teki barış görüşmeleri esnasında Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi fikrinde Avusturya idaresinin Osmanlı politikalarına destek verdiğiidir. Tuna'nın kuzeyindeki iki prensliğin birleştirilmesi düşüncesi Osmanlı Devleti ile Avusturya'nın ortak muhalefeti ve İngiltere'nin desteği ile antlaşma maddeleri arasında yer almamıştır.

Her ne kadar 1853 yılı Temmuz ayından 1856 yılı Mart ayına kadar geçen dönemde İstanbul ile Viyana arasındaki yakınlaşma ve ortak hareket etme politikasının somut örneklerini yukarıda sıralamış olsak da Paris Antlaşması'nın imzalanmasının ardından uluslararası antlaşmaların gereği olarak Avusturya askerinin kendi ülke sınırları içerisine geri çekilmesi konusunda bir takım pürüzlerin yaşandığını da unutmamak gerekir. Gerek Osmanlı-Avusturya Antlaşması ve gerek Paris Antlaşması ile savaşın ardından Osmanlı topraklarındaki yabancı askerlerin süratle geri çekilmeleri ön görülmüş olmasına rağmen Avusturya'nın Eflak ve Boğdan'daki askerlerini çekmek konusunda gönülsüz bir politika izlediği görülmektedir. Avusturya idaresi bu hususta yavaş hareket etmiş ve gerekçe olarak da Paris Antlaşması ile kararı alınan sınır değişikliklerini gerekçe göstermişse de

Bâbîâlî bu yavaş adımları yeterli görmemiştir. Neticede geri çekilmek için ayak direyen Avusturya'nın Eflak ve Boğdan'ı terki hem zamanlama açısından biraz uzamış hem de yerli halkla bazı sorunlar yaşanmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nin bu hususta girişimlerini sürdürmesi neticesinde 1857 yılı Mart ayında Avusturya birlikleri Tuna'nın kuzeyindeki Osmanlı topraklarını terk etmiş ve Rumen prenslikleri yeniden Osmanlı idaresi altına girmiştir. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, yeniden himaye altına alınmış olmasına rağmen Eflak ve Boğdan ile Osmanlı idaresi arasındaki bağ giderek zayıflamaya devam etmiştir. Kırım Harbi gailisinin atlatılmasından sadece birkaç sene sonra her iki beylik 1859 yılı başında Alexandru Ioan Cuza'nın liderliği altında birleşmiş ve bağımsız Romanya'nın kurulması yolunda önemli bir aşama kat edilirken Osmanlı Devleti bu gelişmeye engel olmamıştır.

KAYNAKLAR

A. Arşiv Belgeleri

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.) Belgeleri (Dosya/Gömlek)

Sadâret Âmedi Kalemî Belgeleri (A. } AMD.): 46/48; 46/95; 59/77.

Bâb-ı Âsâfî Mühimme Kalemî Belgeleri (A. } DVN. MHM.): 16/18; 17/91.

Sadâret Mektûbî Kalemî Umûm Vilâyet Yâzışmalarına Dâir Belgeler (A. } MKT. UM.): 160/49; 160/82; 161/8; 161/15; 166/61; 169/90.

Hâriciye Nezâreti Mektûbî Kalemî Belgeleri (HR. MKT.): 90/32; 100/67; 159/77; 160/9; 182/39.

İrâdeler Dâhiliye (İ. DH.): 274/17189; 301/19100; 304/19288; 346/22789; 1288/101338.

İrâdeler Hâriciye (İ. HR.): 111/5447; 111/5449; 112/5463; 113/5491; 113/5527; 114/5573; 116/5672; 117/5758; 124/6239-1; 130/6592-2; 130/6634; 130/6666; 132/6767; 132/6782; 329/21242; 331/21313; 331/21326.

İrâdeler Meclîs-i Mahsûs (İ. MMS.): 2/51; 3/94; 4/125.

2. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arşivi Belgeleri (Klasör/Dosya/Belge-No)

Kırım Harbi Kataloğu (K.H.K.): K.8/ D.2/ BN.2; K.9/ D.11/ BN.2,3; K.9/ D.11/ BN.11; K.46/ D.1/ BN.33.

B. Gazeteler

Ceride-i Hawâdis Gazetesi: No: 614, 29 Cemaziyevvel 1269; No: 625, 21 Şaban 1269; No: 632, 16 Şevval 1269; No:634, 27 Şevval 1269; No: 641, 26 Zilkâde 1269; No: 648, 6 Muharrem 1270; No: 822, 14 Cemâziyelâhîr 1273.

Takvîm-i Vekâyi Gazetesi: No: 491, 8 Zilkâde 1269; No: 492, Gurre Zilhicce 1269; No: 493, Gurre Muharrem 1270; No: 506, 7 Şevval 1270; No: 507, Selh-i Şevval 1270; No: 521, 18 Receb 1271; No: 538, 7 Cemaziyelahir 1272; No: 539, 25 Cemaziyelahir 1272; No: 552, 5 Ramazan 1273.

C. Tetkik-Telif Eserler

Abdurrahman Şeref Efendi, *Tarih Musahabeleri*, Sad.: Enver Koray, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985.

Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, C. IX, Yay.: Münir Aktepe, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984.

Akalın, Hamdi, “Viyana Konferansları”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl: 13, S. 5, Mayıs 1977, ss. 78-82; “Viyana Konferansları 2”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl: 13, S. 6, Haziran 1977, ss. 81-85.

Anderson, M. Smith, *Doğu Sorunu*, Çev.: İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

Andıç, Fuat - Andıç, Süphan, *Kırım Savaşı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002.

Baykal, Bekir Sıtkı, “Makamat-ı Mübareke Meselesi ve Babîâli”, *Belleten*, C. XXIII, S. 90, Nisan 1959, ss. 241-259.

Besbelli, Saim, “1853-1855 Türk – Rus ve Kırım Harbi”, *Ordu Dergisi*, S. 181, 1957, ss. 46-55.

Beydilli, Kemal, “Paris Antlaşması”, *T.D.V. İ.A.*, C. 34, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, ss. 169-172.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1947.

Darkot, Besim, “Sinop”, *M.E.B. İ.A.*, C. 10, ETAM Matbaası, Eskişehir 2001, ss. 683-689.

Erim, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, C. I, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953.

- Gencer, Ali İhsan, “Kırım Harbi”, *D.G.B.İ.T.*, C. 11, Çağ Yayınları, İstanbul 1993, ss. 451-478.
- Gencer, Mustafa, “Alman Basınında Kırım Savaşı”, *Savaşın Barışa: 150. Yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)*, (İstanbul: 22-23 Mayıs 2006), Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2007, ss.151-172.
- Giurescu, Constantin vd., *Chronological History of Romania*, Editura Enciclopedica Romana, Bucharest 1974.
- Gürel, A. Tefik, *Kırım Savaşı*, Askeri Matbaa, İstanbul 1935.
- Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, Çev.: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK Yayınları, trh.
- Karasu, Cezmi, “XIX. Yüzyılda Eflak ve Boğdan’daki Rus İşgalleri”, *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 741-749.
- Keleş, Erdoğan, “Kırım Savaşı’nda (1853-1856) Karadeniz ve Boğazlar Meselesi”, *OTAM* (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), S. 23, 2008, ss. 149-194.
- Mecmûa-i Muâhedât*, C. III - IV, Ceride-i Askeriyye Matbaası, İstanbul 1297-1298.
- Okçu, Yahya, *Türk-Rus Mücadelesi Tarihi*, Yeni Matbaa, Ankara 1949.
- Osmanlı Belgelerinde Kırım Savaşı (1853-1856)*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2006.
- Scorpan, Costin, *Istoria Romaniei*, Editura Nemira, Bucureşti 1997.
- Slade, Adolphus, *Türkiye ve Kırım Harbi*, Çev.: Ali Rıza Seyfi, Askeri Matbaa, İstanbul 1943.
- Şahin, Hasan, “Kaynarca’dan (1774) Paris Barışı’na (1856) Kadar Şark Meselesi Perspektifinde Osmanlı-Rus Münasebetlerine Genel Bir Bakış”, *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 531-544.
- Şimşir, Bilal, “Kırım Savaşı Arifesinde Mustafa Reşid Paşa’nın Yazışmaları”, *Mustafa Reşid Paşa ve Dönemi Semineri*, (Ankara: 13-14 Mart 1985) Bildiriler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, ss. 77-89.
- Şirokorad, A.B., *Rusların Gözünden Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009.

Türkgeldi, Ali Fuat, *Mesâl-i Mühimme-i Siyasiyye*, C. I, Yay. Haz.: Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

Üçok, Coşkun, *Siyasî Tarih Dersleri*, Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1957.

Yeniçeri, Özcan, “Kırım Savaşı, Islahat Fermanı ve Paris Barış Antlaşması”, *Türkler*, C. 12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 840-858.

Saltanat-ı Seniyye ile Avusturya Devleti Beyninde Akd u Tanzîm Olunacak Muâhede Müsveddesinin Tercümesidir.

Haşmetlû Avusturya İmparatoru hazretleri Saltanat-ı Seniyye'nin bekâ ve tamâmiyyet-i mülk-i düvel-i Avrupa meyânesinde mevcûd olan muvâzenenin muhâfazasına lâzım olduğu ve husûsân Eflak ve Boğdan memleketlerinin tahliyesi devlet-i müşârûn-ileyhânın muhâfaza-yı tamâmiyyet-i mülkî şerâitinin ehemm ve elzemi idiği hakkında istihsâl-i cezm ve yakın eylediği ve bundan mâ-adâ seferleri Viyana süferâ meclisinde hâzır bulunan düvel-i fahîme meyânesinde hâsıl olan itthâd ve ittifâkın netîce-i matlûbesini te'mine sâlih görünen tedâbire icrâ-yı muâvenet zımnında zîr-i emr ve hükmünde bulunan vesâilin sarf ve isti'mâline hâzır ve âmâde bulunduğuna ve diğer taraftan dahî zât-ı hazret-i mülûkânenin imparator-ı müşârûn-ileyh tarafından dostâne vukû' bulan iş bu muâvenet teklifini kabûl buyurmuş olduğuna binâen muâvenet-i mezkûrenin sûret-i icrâ ve ifâsını ta'yîn ve tanzîm etmek üzere bir muâhedenin akd u tanzîmi münâsib görülmüş ve bu bâbda zât-ı hazret-i mülûkâne ile imparator-ı müşârûn-ileyh taraflarından murahas me'mûr ve ta'yîn buyrulmuştur.

Birinci Bend

İmparator-ı müşârûn-ileyh Eflak ve Boğdan memleketlerini istilâ etmiş olan asâkir-i ecnebiyye tarafından memleketeyn-i mezkûre teynin tahliyesi husûsunun istihsâli için tarîk-i müzâkere ve mükâleme ve vesâil-i sâireyi bitirinceye kadar çalışmağı ve hatta iktizâ eder ise lüzûmu mikdâr kuvve-i askeriyenin sevk ve isti'mâlini taahhüd eder.

İkinci Bend

Bu takdîrde Avusturya Devleti tarafından gönderilecek asâkirin sevk ve idâresi husûsu münhasıran asâkir-i mezkûre başkumândânının re'ine muhavvel bulunacaktır. Mamâfih kumândân-ı mûmâ-ileyh vukû' bulacak harekât-ı askeriyesini vakt-i münâsibinde asâkir-i şâhâne başkumândânına bildirmeğe dikkat ve ihtimâm eyleyecektir.

Üçüncü Bend

İmparator-ı müşârûn-ileyh memleketeyn-i mezkûre teynin idâre-i dâhiliyyesi hakkında taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ihsân ve te'mîn buyrulmuş olan imtiyâzâtan memleketeyn-i mezkûre teyn hakkında terettüb eden usûl-i idâreyi Devlet-i Aliyye ile birlikte îade ve te'sîs etmeği deruhte eder. Ancak memleketeyn-i

mezkûreteynin bu veçhile yeniden te'sîs kılınmış olan idâresinin nüfûz ve harekâtı asâkir-i imparatoriye hakkında müdâhale icrâsını iddiâ ettirecek kadar kesb-i tevessu' etmeyecektir.

Dördüncü Bend

Avusturya Devleti zât-ı hazret-i mülûkânenin hukûk-ı seniyye-i hükümdârîsi ile saltanat-ı seniyyelerinin muhâfaza-i tamâmiyyet-i mülkî husûsları esâs ittihâz olunmadıkça Rusya Devleti ile hiçbir dürlü sûret-i tanzîmiyye müzâkeresine girişmemeyi taahhüd eder.

Beşinci Bend

Saltanat-ı seniyye ile Rusya Devleti beyninde bir muâhede-i sulhiyyenin akd u tanzîmiyle iş bu muâhedenin netîce-i matlûbesi istihşâl olunduğu ânda imparator-ı müşârûnileyh memleketeyn-i mezkûreteyn arâzîsinden asâkirini geri çekmek için tedâbir-i lâzîminin ittihâzına derhâl teşebbüs edecektir. Asâkir-i mezkûrenin ric'at ve avdetlerine dâir olan husûsât bu bâbda Devlet-i Aliyye ile vukû bulacak müzâkere ve ittifâk vâsıtasıyla tesviye ve tanzîm olunacaktır.

Altıncı Bend

Avusturya Devleti asâkir-i mezkûre tarafından muvakkaten istilâ olunacak memleketler me'mûrları taraflarından asâkir-i mezkûrenin gerek hareket ve azîmet ve iskân ve ikâmetleri ve gerek ordu kurumları ve kendileri ile hayvânâtlarının me'kûlatı ve icrâ-yı muhâbere ve ihtilâtları husûslarında her türlü muâvenet ve teshîlâtın ibrâz ve izhâr olunacağı misüllü asâkir-i mezkûre kumândânları taraflarından hidmet-i askeriyenin ihtiyâcâtına dâir gerek Dersââdet'te mukîm Avusturya sefîri vâsıtasıyla ve gerek me'mûrîn-i mahalliyyeden doğrudan doğruya vâki' olup is'âfına mâni' olur bir sebep-i kavî mevcûd olmayan iltimâsâtın dahî tesviye ve icrâ kılınacağını me'mûl ve intizâr eder. Asâkir-i mezkûre kumândânları taraflarından neferât beyninde usûl-i zabt u rabtın muhâfazasına i'tinâ ve dikkat ve ashâb-ı emlâkin hukûkuyla kavanîn ve âdât-ı belde ve mezheb-i ahâlîye riâyet olunacağı ve ettireceği bî-iştibâhtır.

Yedinci Bend

İş bu muâhede tasdik olunacak ve tasdiknâmeleri târîh-i imzâsından dört hafta zarfında ve mümkün olduğu hâlde daha evvelce Dersââdet veyâhûd Viyana'da teâti kılınacaktır.

Togay Seçkin Birbudak

Murahhasân-ı müşâr-ı mûmâ-ileyh muâhede-i mezkûreyi li-ecl-il-tasdik imzâ ve temhîr eylemişlerdir.

Muâhede-i mezkûre yalnız bir hükm ve mânâda olmak üzere iki kıt'a olarak tertîb ve tanzîm kılınmıştır.